

УДК 378.675/89

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-39>

Михайло ДЕМ'ЯНЧУК,
 orcid.org/0000-0001-8729-5144
 доктор педагогічних наук,
 професор кафедри медико-профілактичних дисциплін та лабораторної діагностики
 Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія»
 Рівненської обласної ради
 (Рівне, Україна) dmr-rv@ukr.net

СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

Узагальнено, що сучасна медицина вимагає стрімкого впровадження інновацій у систему охорони здоров'я, клінічну практику та підготовку медичних кадрів. Світові тенденції медичної освіти динамічно реагують на виклики сучасного соціуму. Динаміка оновлення сучасної медицини вимагає від майбутнього бакалавра сестринської справи готовності до професійного саморозвитку як процесу самоосвіти, самовдосконалення та самоорганізації. Підсумовано, що в сучасних дослідженнях професійний саморозвиток характеризується як безперервний процес самовдосконалення в умовах освітніх інновацій, становлення суб'єктності та конструктивної професійної взаємодії. Професійний саморозвиток особистості забезпечує розширення меж професійної діяльності та продукує динамічну зміну якості освітньо-професійної діяльності. Установлено, що медична освіта, яка є ресурсом професійного саморозвитку студента, засобом нарощування медичного потенціалу суспільства, пов'язана з формуванням особистості грамотного, компетентного та відповідального бакалавра сестринської справи, здатного надавати висококваліфіковану медичну допомогу. В сучасних державних освітніх стандартах всіх напрямків підготовки наскрізною вимогою є розвиток такої компетенції як здатність і готовність випускника до саморозвитку, самореалізації, самоосвіти, використання творчого потенціалу.

Констатовано, що професія висуває певні вимоги до особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи, їх професійно-важливих якостей, які вдосконалюються протягом періоду професійного становлення. Професійне становлення витлумачується дослідниками як міждисциплінарний феномен у різних галузях наукового знання. Тоді як професійний розвиток – це і становлення професіонала, і його подальша зміна. Підсумовано, що етап професійної підготовки є сензитивним для професійного саморозвитку, відтак надає можливості, ресурси, так і ризику. Стартовим етапом професійного саморозвитку майбутніх бакалаврів сестринської справи є професійна освіта, де закладаються основи, окреслюються етичні норми, світоглядні орієнтири, що впливають на зміст професійного саморозвитку.

Ключові слова: професійний саморозвиток, студенти, медична академія, професійна підготовка, майбутні бакалаври сестринської справи.

Mykhailo DEMIANCHUK,
 orcid.org/0000-0001-8729-5144
 Doctor of Pedagogical Sciences,
 Professor at the Department of Medical Prevention Disciplines and Laboratory Diagnostics
 Municipal Institution of Higher Education «Rivne Medical Academy»
 of the Rivne Regional Council
 (Rivne, Ukraine) dmr-rv@ukr.net

ON THE ESSENCE OF THE PROBLEM PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF FUTURE BACHELORS OF NURSING

It is summarized that modern medicine requires the rapid introduction of innovations into the health care system, clinical practice and training of medical personnel. Global trends in medical education dynamically respond to the challenges of modern society. The dynamics of updating modern medicine requires the future bachelor of nursing to be ready for professional self-development as a process of self-education, self-improvement, and self-organization. It is concluded that in modern research, professional self-development is characterized as a continuous process of self-improvement in the conditions of educational innovations, the formation of subjectivity, and constructive professional interaction. Professional self-development of the individual ensures the expansion of the boundaries of professional activity and produces a dynamic change in the quality of educational and professional activity. It was established that medical education, which is a resource for professional self-development of a student, a means of increasing the medical potential of society, is connected with the formation of the personality of a literate, competent and responsible bachelor of

nursing, capable of providing highly qualified medical care. In modern state educational standards of all areas of training, the development of such competence as the graduate's ability and readiness for self-development, self-realization, self-education, and use of creative potential is a cross-cutting requirement.

It was established that the profession makes certain demands on the personality of future bachelors of nursing, their professionally important qualities, which are improved during the period of professional formation. Professional development is interpreted by researchers as an interdisciplinary phenomenon in various fields of scientific knowledge. While professional development is both becoming a professional and his subsequent change. It is concluded that the stage of professional training is sensitive for professional self-development, therefore it provides opportunities, resources, and risks. The starting stage of the professional self-development of future nursing bachelors is professional education, where the foundations are laid, ethical norms are outlined, and worldview guidelines that influence the content of professional self-development.

Key words: *professional self-development, students, medical academy, professional training, future bachelors of nursing.*

Постановка проблеми. Інтеграція України у світову медицину детермінована глобальною інформатизацією, динамікою інструментально-технологічних оновлень, зумовлених науковим прогресом та гуманістичними посылками розвитку цивілізації. Сучасна медицина вимагає стрімкого впровадження інновацій у систему охорони здоров'я, клінічну практику та підготовку медичних кадрів. Світові тенденції медичної освіти динамічно реагують на виклики сучасного соціуму. Динаміка оновлення сучасної медицини вимагає від майбутнього бакалавра сестринської справи готовності до професійного саморозвитку як процесу самоосвіти, самовдосконалення та самоорганізації. Професійний саморозвиток студента у медичній освіті регламентовано медичними нормативними документами (Міжнародними стандартами Всесвітньої федерації міжнародної освіти – безперервний професійний розвиток лікарів (Копенгаген); Світовими стандартами WFME щодо підвищення якості медичної освіти (Данія); Міжнародним кодексом сестринської етики; Мадридською декларацією про професійну автономію та самоврядування медиків; Концепцією запровадження системи саморегулятивної професійної діяльності та ін.) й даними медичних організацій.

Діяльність медичних шкіл світу, серед яких понад 16 тисяч вищих медичних навчальних закладів на національному рівні, координується провідними міжнародними організаціями: Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Всесвітньою федерацією медичної освіти, ЮНЕСКО, Радою Європи, Міжнародним інститутом медичної освіти, Асоціацією шкіл громадської охорони здоров'я Європейського регіону. Стартові позиції професійного саморозвитку студентів актуалізуються на етапі підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи в медичних академіях. Вимоги до підготовки фахівців, здатних до саморозвитку як до безперервного процесу самоосвіти, особистісного та професійного зростання

відображені у пріоритетних завданнях сучасних нормативно-правових документів, що регулюють процес здобуття вищої освіти.

Аналіз досліджень. Проблема професійної підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи перебуває в полі зору сучасних дослідників (Г. Яворська, 2012) й розглядається під призмою урахування реформ медсестринської освіти (Д. Юречко 2007) задля формування компетентності медичних сестер (А. Литвинова, 2017); розвитку професійності медичної сестри у спілкуванні з пацієнтами (А. Мединська, 2016); витлумачення прав медичних працівників під час надання медичної допомоги в контексті реформування системи охорони здоров'я (І. Савка, 2019); пояснення методичних особливостей формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (Н. Самборська, 2018). В межах входження України до Європейського союзу науковці звертаються до вивчення деяких питань професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів (Мединська, 2016; Мельник, 2010), конкретизуючи етичні основи професійної взаємодії медпрацівника і хворого (Поплавська, 2010). Окрім того дослідники вивчають питання формування особистісних ресурсів адаптації майбутніх медичних працівників до професійної діяльності (Галян, 2016). Й наполягають на необхідності формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі фахової підготовки (Данюк, 2016). Апелюючи до необхідності розвитку здібностей до професійної комунікації майбутніх фахівців сестринської справи (Демянчук, 2017); забезпечення особистісного становлення майбутнього лікаря в умовах вищого медичного навчального закладу (Кахно, 2015). Разом з тим проблема професійного саморозвитку майбутніх бакалаврів сестринської справи залишилась поза межами наукових розвідок.

Мета статті – дослідити сутність проблеми професійного саморозвитку майбутніх бакалаврів сестринської справи на етапі професійної підготовки в медичних академіях.

Виклад основного матеріалу. Професійний саморозвиток майбутніх бакалаврів сестринської справи зумовлений та прогнозується викликами сучасного суспільства. Цивілізоване суспільство прагне до підвищення рівня та якості життя, реалізації концепції здорового способу життя, охорони здоров'я населення та відтворення здорових поколінь. Соціальні пріоритети детермінують професійний саморозвиток студента у сучасній медичній освіті, орієнтований на перспективні потреби охорони здоров'я, представлені в прогностичних моделях професіонала. Кваліфікованого медичного працівника характеризує професійна відповідальність перед суспільством, вміння продуктивно реагувати на умови соціуму та світу професії, що динамічно змінюються, компетентність у сфері наукової, практичної та профілактичної медицини, активна суспільна позиція. Професійний саморозвиток передбачає ціннісно-обґрунтований вибір перспективних ліній професійного зростання та визначення рівнів, способів та засобів їх реалізації в динаміці затребуваності бакалавра сестринської справи в світі, що змінюється. Відповідно до сучасної парадигми розвитку системи охорони здоров'я України медична освіта спрямована на підготовку фахівців, здатних забезпечити впровадження наукових досягнень та подальше застосування їх у практиці охорони здоров'я.

У зв'язку з особливою відповідальністю майбутніх бакалаврів сестринської справи перед пацієнтом та суспільством загалом, медична освіта спрямована на формування професійно готового до самостійної сестринської практики спеціаліста, орієнтованого на професійну та соціальну відповідальність, інноваційний підхід в умовах високотехнологічної оснащеності охорони здоров'я. Медична освіта, яка є ресурсом професійного саморозвитку студента, засобом нарощування медичного потенціалу суспільства, пов'язана з формуванням особистості грамотного, компетентного та відповідального бакалавра сестринської справи, здатного надавати висококваліфіковану медичну допомогу. В сучасних державних освітніх стандартах всіх напрямків підготовки наскрізною вимогою є розвиток такої компетенції як здатність і готовність випускника до саморозвитку, самореалізації, самоосвіти, використання творчого потенціалу. Проте проблема професійного саморозвитку студента у медичній освіті

недостатньо вирішена. Медична освіта орієнтована на нормативну і компетентнісну модель спеціаліста, у якій недостатньо враховуються прогностичні орієнтири освіти.

Проте в науці склалися комплексні передумови вирішення досліджуваної проблеми. У філософії представлені універсальні сутнісні характеристики саморозвитку як інтегративної якості особистості та процесу самопізнання, джерелом якого є духовність людини, а результатом самовідповідальність за розвиток у собі найвищих людських якостей. У зарубіжній психології саморозвиток сприймається як здатність до самоідентифікації (Ж. Піаже), причому домінантами процесу є мотивація, самосвідомість, внутрішні передумови (Ш. Бюлер, У. Джемс) і самотворчість (Р. Бернс).

Саморозвиток є основою у становленні «Я концепції» (В. Франкл), інтегруючи процеси вивчення власних потенційних та актуальних можливостей для реалізації вищих цінностей (Г. Олпорт), прагнення індивідуалізації та свободи (К. Юнг); інтерес до конструктивного оволодіння середовищем та досконалістю (А. Адлер); придбання автономії, прагнення до зрілості та психологічного здоров'я (К. Роджерс).

Крім того, у процесі аналізу наукової літератури виявлено складні взаємозв'язки процесів послідовного задоволення вищих потреб, самоактуалізації та самореалізації. У вітчизняних дослідженнях аналіз проблеми саморозвитку відбиває основи ідей розвитку особистості як суб'єкта діяльності, взаємозв'язку з конструктивною інтеракцією та соціокультурним процесом свідомої самоосвіти особистості. Тоді як в соціології виявлено трансформації та перетворення проявів особистісного саморозвитку.

Значний внесок у дослідження даної проблематики зробили роботи вітчизняних учених, присвячені проблемам творчого саморозвитку особистості, розробці природно-рефлексивної технології саморозвитку, підвищенню ефективності особистісно-професійного саморозвитку, основам самопізнання та саморозвитку, творчому саморозвитку в креативному освітньому процесі, вивченню прийомів, механізмів та умов саморозвитку особистості в освіті, впливу виховних систем на саморозвиток.

У сучасних дослідженнях професійний саморозвиток характеризується як безперервний процес самовдосконалення в умовах освітніх інновацій, становлення суб'єктності та конструктивної професійної взаємодії. Професійний саморозвиток особистості забезпечує розширення меж про-

фесійної діяльності та продукує динамічну зміну якості освітньо-професійної діяльності.

Глибина сучасного вивчення професійного саморозвитку характеризується виявленням проблеми життєвих стратегій як способу конструювання власного життя, вибору його спрямування з урахуванням ціннісних орієнтацій. Стратегії професійного саморозвитку співвідносяться з конкурентоспроможністю спеціаліста, акумуляцією особистісних та освітніх ресурсів, успішним професійним становленням та особистісним зростанням. Особливості професійного саморозвитку особистості представлені в контексті самозбереження, вирішення кризових професійних ситуацій, соціальної взаємодії, професійних здобутків.

Медична освіта як середовище професійного саморозвитку майбутніх бакалаврів сестринської справи не була предметом спеціального вивчення. У той самий час до передумов розробки досліджуваної проблеми відносимо виявлену педагогічну специфіку підготовки студентів-медиків; інструментально-технологічну інноватику у системі вищої медичної освіти; закономірності та тенденції розвитку медичної педагогіки.

Нині очевидно, що професія висуває певні вимоги до особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи, їх професійно-важливих якостей, які вдосконалюються протягом періоду професійного становлення. Професійне становлення витлумачується дослідниками як міждисциплінарний феномен у різних галузях наукового знання. Тоді як професійний розвиток – це і становлення професіонала, і його подальша зміна. Професійне становлення людини здійснюється під час систематичного навчання у закладах професійної освіти.

За словами М. Данюк, професійна діяльність змінюється у процесі розвитку суб'єкта праці, що стимулює якісну зміну особистості, і, як наслідок, професійний саморозвиток (Данюк, 2016). Своєю чергою, А. Мельник підкреслює, що професійний розвиток передбачає набуття нових знань та умінь, певних результатів діяльності, досягнень (Мельник, 2010). На різних етапах життєдіяльності людини професійний саморозвиток є результатом і засобом розвитку особистості. Стадії професійного становлення особистості дозволяють говорити про «життєвий шлях» професіонала. До згаданих стадій відносять такі:

1. Оптація – вибір професії з урахуванням індивідуально-особистісних та ситуативних особливостей.

2. Професійна підготовка – набуття професійних знань, навичок та умінь.

3. Професійна адаптація – входження у професію, освоєння соціальної ролі, професійне самовизначення, формування якостей та досвіду.

4. Професіоналізація – формування позицій, інтеграція особистісних та професійних якостей, виконання обов'язків.

5. Професійна майстерність – реалізація особистості у професійній діяльності. Вважаємо, що всі перераховані вище етапи супроводжуються професійним саморозвитком.

Професійне становлення включає професійний розвиток, зумовлений зовнішніми факторами та професійний саморозвиток, зумовлений інтеграцією зовнішніх та внутрішніх факторів. У контексті педагогічних досліджень етап професійного саморозвитку людини пов'язаний із професійною освітою як процесом і результатом професійного становлення та розвитку особистості, що супроводжується оволодінням встановленими знаннями, вміннями, навичками та компетенціями з конкретних спеціальностей та професій.

Висновки. Феномен професійного саморозвитку особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи на сучасному етапі в педагогічній науці оперує знаннями про процеси розвитку, саморозвитку, диференціацію праці. У контексті педагогічних досліджень етап професійного саморозвитку пов'язаний із професійною освітою. Усі етапи професійного становлення супроводжуються професійним саморозвитком, запуск цього процесу зумовлений інтеграцією зовнішніх та внутрішніх умов у професійній освіті.

Професійний саморозвиток майбутніх бакалаврів сестринської справи є актуальною міждисциплінарною науковою проблемою, вирішення якої можливе на основі аналізу знань про взаємозв'язок розвитку соціальних, освітніх та особистісних процесів, що створюють передумови та зумовлюють сучасні тенденції. Професійний саморозвиток в аспекті інтеграції особистості в систему соціально-професійних відносин передбачає освоєння професії в процесі підготовки у медичній академії, адаптацію на робочому місці, формування індивідуального професійного стилю, пошук шляхів професійного зростання. Особливе значення має етап професійної підготовки, оскільки саме в цей період закладаються мотиваційно-ціннісні, когнітивні та рефлексивно-діяльні компоненти професійного саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галян А. І. Особистісні ресурси адаптації майбутніх медичних працівників до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук: 19.00.01 / Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2016. 20 с.
2. Данюк М. І. Формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі фахової підготовки : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Тернопіль, 2016. 309 с.
3. Демянчук М. Р. Професійна комунікація майбутніх фахівців сестринської справи. Психологія та педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання ХХІ століття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 груд. 2017 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. С. 53–55.
4. Кахно І. В. Особистісне становлення майбутнього лікаря в умовах вищого медичного навчального закладу. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 30. С. 257–267.
5. Литвинова А.Е. Формування компетентності медичних сестер. Медсестринство. 2017. № 4. С. 16–18.
6. Мединська А.В., Коноваленко С.О. Професійність медичної сестри у спілкуванні з пацієнтами. Медсестринство. 2016. № 3. С. 7–13.
7. Мельник А. Деякі питання професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів. Вісник Львівського університету. Сер. : Педвогіка. 2010. Вип. 26. С. 34–40.
8. Поплавська С. Д. Етика професійної взаємодії медпрацівника і хворого. Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. 2013. Вип. 11. С. 121–127.
9. Савка І. Г., Калинюк Н. М. Про права медичних працівників під час надання медичної допомоги в контексті реформування системи охорони здоров'я. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2019. № 1. С. 62–67.
10. Самборська Н.М. Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... к. пед. н: 13.00.04. Житомир. 2018. 22 с.
11. Юречко Д. Підготовка медичних сестер у світлі реформи медсестринської освіти. Буковинський медичний вісник. Спец. вип. «Розвиток медсестринської справи в Україні». 2007. С. 98.
12. Яворська Г. Х., Пономарюк Л. П. Професійна підготовка молодших медичних спеціалістів як педагогічна проблема. Наука і освіта. Сер.: Педагогіка. 2012. Вип. (1). С. 87–89.

REFERENCES

1. Halian A. I. Osobystisni resursy adaptatsii maibutnikh medychnykh pratsivnykiv do profesiinoi diialnosti [Personal resources for adaptation of future medical workers to professional activity]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. psyhol. nauk: 19.00.01 / Skhidnoievopeiskyi nats. un-t im. Lesi Ukrainky. Lutsk, 2016. 20 s. [in Ukrainian].
2. Daniuk M. I. Formuvannia profesiino znachushchykh yakosteï maibutnikh molodshykh spetsialistiv sestrynskoï spravy v protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of professionally significant qualities of future junior nursing specialists in the process of professional training]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04. Ternopil, 2016. 309 s. [in Ukrainian].
3. Demianchuk M. R. Profesiina komunikatsiia maibutnikh fakhivtsiv sestrynskoï spravy [Professional communication of future nursing specialists]. Psykholohiia ta pedahohika v systemi suchasnoho humanitarnoho znannia KhKhI stolittia: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 8–9 hrud. 2017 r.). Kharkiv: Skhidnoukrainska orhanizatsiia «Tsentr pedahohichnykh doslidzhen», 2017. S. 53–55. [in Ukrainian].
4. Kakhno I. V. Osobystisne stanovlennia maibutnoho likaria v umovakh vyshchoho medychnoho navchalnoho zakladu [Personal development of a future doctor in the conditions of a higher medical educational institution]. Problemy suchasnoi psykholohii. 2015. Vyp. 30. S. 257–267. [in Ukrainian].
5. Lytvynova A. E. Formuvannia kompetentnosti medychnykh sester [Formation of competence of nurses]. Medsestrynstvo. 2017. № 4. S. 16–18. [in Ukrainian].
6. Medynska A. V., Konovalenko S. O. Profesiinist medychnoi sestry u spilkuvanni z patsientamy [Professionalism of a nurse in communication with patients]. Medsestrynstvo. 2016. № 3. S. 7–13. [in Ukrainian].
7. Melnyk A. Deiaki pytannia profesiinoï pidhotovky fakhivtsiv medychnoho profilu u konteksti suchasnykh intehratsiinykh protsesiv [Some issues of professional training of medical specialists in the context of modern integration processes]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser. : Pedvohika. 2010. Vyp. 26. S. 34–40. [in Ukrainian].
8. Poplavska S. D. Etyka profesiinoï vzaïemodii medpratsivnyka i khvoroho [Ethics of professional interaction between a medical worker and a patient]. Kompiuterno-intehrovani tekhnolohii : osvita, nauka, vyrobnytstvo. 2013. Vyp. 11. S. 121–127. [in Ukrainian].
9. Savka I. H., Kalyniuk N. M. Pro prava medychnykh pratsivnykiv pid chas nadannia medychnoi dopomohy v konteksti reformuvannia systemy okhorony zdorovia [About the rights of medical workers during the provision of medical care in the context of reforming the health care system]. Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy. 2019. № 1. S. 62–67. [in Ukrainian].
10. Samborska N. M. Formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv zi spetsialnosti «medsestrynstvo» u protsesi vuvchennia humanitarnykh dystsyplin [Formation of social and communicative competence of future specialists in the specialty «nursing» in the process of studying humanitarian disciplines]: dys. ... k. ped. n: 13.00.04. Zhytomyr. 2018. 22 s. [in Ukrainian].
11. Iurechko D. Pidhotovka medychnykh sester u svitli reformy medsestrynscoï osvity [Training of nurses in the light of nursing education reform]. Bukovynskiy medychnyi visnyk. Spets. vyp. «Rozvytok medsestrynscoï spravy v Ukraini». 2007. S. 98. [in Ukrainian].
12. Iavorska H. Kh., Ponomariuk L. P. Profesiina pidhotovka molodshykh medychnykh spetsialistiv yak pedahohichna problema [Professional training of junior medical specialists as a pedagogical problem]. Nauka i osvita. Ser.: Pedahohika. 2012. Vyp. (1). S. 87–89. [in Ukrainian].